

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

54-1

BRNO 2013

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 54
Volume 54

Číslo 1
Issue 1

Předseda redakční rady Head of editorial board	Pavel Kouřil
Redakční rada	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik
Odpovědný redaktor Editor in chief	Petr Škrdla
Výkonná redakce Assistant Editors	Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela
Technická redakce, sazba Executive Editors, Typography	Alice Del Maschio
Software Software	Adobe InDesign CS5
Fotografie na obálce Cover Photography	Putna kultury s MMK nalezená v Popůvkách u Brna (okr. Brno-venkov) Moravian Painted Ware culture vessel found at Popůvky u Brna (Dist. of Brno-venkov)
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Královopolská 147 612 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk Print	Azu design s.r.o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2013

Náklad 400 ks

Časopis je na seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2013 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Resumé

During mining works in the southern gravel-field in Tovačov, several neolithic or eneolithic pottery sherds and clay daubs contained in aluvial layers were found.

TŘEBĚTICE (OKR. KROMĚŘÍŽ)

„Oujezd“. LnK. Sídliště. Záchranný výzkum.

Výzkum se uskutečnil v měsíci březnu při sledování rýhy pro výtlačné kanalizační potrubí v rámci akce Holešovsko sever – kanalizace Holešov, Količín, Tučapy. Sídliště se nachází v bezjemné trati na parcele č. 195/3, podél pravé straně silnice vedoucí směrem na Količín od křižovatky silnic Alexovice-Količín a Třebětice-Všetuly (polohu lze určit na mapě ZM ČR 1:10 000, list 25-31-08, v okolí bodu 485/290 od Z/J s. č.), v nadmořské výšce 210 m. Již dříve zde prováděl povrchové sběry D. Kolbinger (Kolbinger 2012, 19, pod označením „Oujezd“), který zde zachytil osídlení kultury s lineární keramikou. Ve výkopu bylo zdokumentováno a ověřováno celkem 11 archeologických zahloubených objektů této kultury, určené především podle keramického inventáře.

Ivan Čižmář

Literatura

Kolbinger, D. 2012: 50 let mých povrchových výzkumů na východním Kroměřížsku, *Zprávy České archeologické společnosti*, Supplementum 83. Praha.

Resumé

Třebětice (Bez. Kroměříž). „Oujezd“. LBK. Siedlung. Rettungsgrabung.

TVOŘIHRÁZ (OKR. ZNOJMO)

„Za oříšky“, „Za ovčárnou“. Neolit (MMK). Sídliště. Povrchový průzkum.

Počátkem listopadu 2012 proběhl v rámci výuky Ústavu archeologie a muzeologie FF MU v Brně povrchový průzkum katastru obce Tvoříhráz, okr. Znojmo, při kterém došlo v tratích „Za oříšky“ a „Za ovčárnou“, ležících v bezprostřední blízkosti obce, k identifikaci archeologických lokalit. Archeologické kontexty jsou v obou polních tratích destruovány recentními zemědělskými aktivitami. Získaná kolekce nálezů umožňuje datovat všechna tato zjištěná sídliště do neolitu. Nálezy byly georeferencovány pomocí GPS přijímačů Trimble Geoexplorer 6000 GeoXH, Nomad a Juno (systém S-JSTK), což umožnilo mj. dokumentovat plošnou distribuci nálezů. Některé polohy byly známy z ústního podání (M. Vokáč ad.), ale nikdy nebyly řádně publikovány.

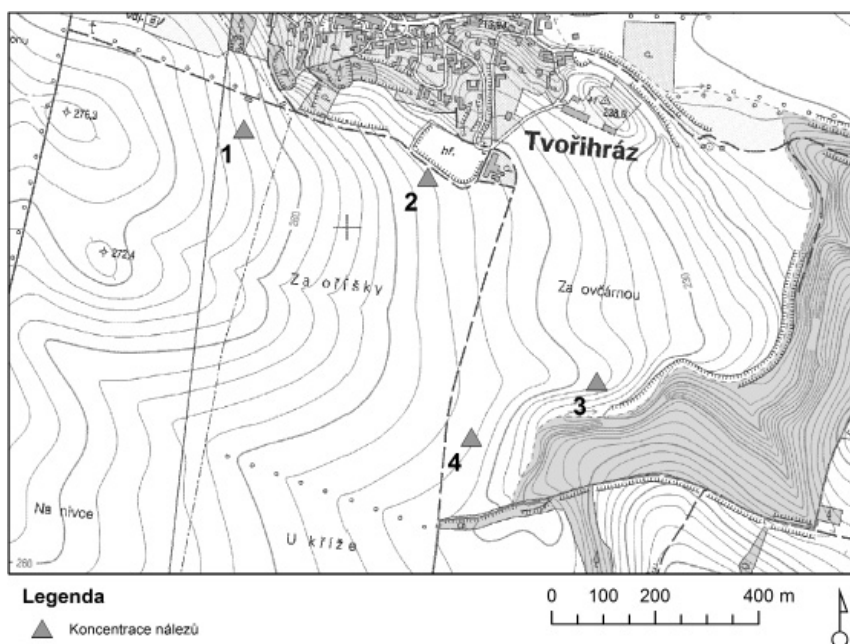
„Za oříšky“. Neolit (MMK). Sídliště. Povrchový průzkum.

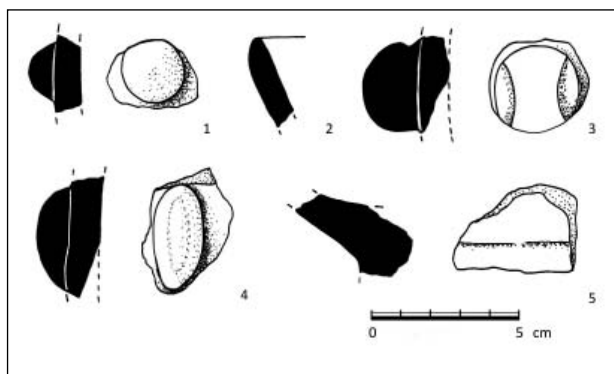
V polní trati „Za oříšky“, nacházející se bezprostředně u jižní části vsi, byly identifikovány dvě výraznější koncentrace artefaktů indikující destruovaná pravěká sídliště. Jejich vzájemný vztah je zatím nejasný. Střed západní koncentrace, označené jako „Za oříšky“ – poloha A, se nalézá přibližně na souřadnicích 48°54'56.38"N, 16°7'53.26"E (WGS-84), na východním svahu v bezprostřední blízkosti polní cesty spojující v ose Z-V silnici k sv. Hubertovi se zázeminím fotbalového hřiště, tj. asi 730 m jihozápadně od tvoříhrázského zámku (obr. 20: 1). Poloha s nadmořskou výškou přibližně 260-265 m n. m. je vzdálena asi 450 m jižním směrem od recentního toku řeky Jevišovky.

Z hlediska hmotné kultury byla v této poloze zjištěna keramika a štípaná kamenná industrie. Keramika je zastoupena celkem 23 fragmenty. Hmota je především zrní-

Obr. 20. Tvoříhráz (okr. Znojmo). Zjištěné koncentrace nálezů: 1 – poloha „Za oříšky“ A, 2 – poloha „Za oříšky“ B, 3 – poloha „Za ovčárnou“ A, 4 – poloha „Za ovčárnou“ B.

Fig. 20. Tvoříhráz (Znojmo Dist.). The concentrations of findings: 1 – site “Za oříšky” A, 2 – site “Za oříšky” B, 3 – site “Za ovčárnou” A, 4 – site “Za ovčárnou” B.

Obr. 21. Tvořihráz (okr. Znojmo). Výběr keramiky kultury s moravskou malovanou keramikou. 1, 3: Za oříšky A; 2, 4, 5: Za ovčárnou B. Kresba J. Bartík.

Fig. 21. Tvořihráz (Znojmo Dist.). Selection of moravian painted ware culture pottery. Drawing by J. Bartík.

tá, v několika případech byla zjištěna i hrubozrná. Mezi tvary a částmi nádob se podařilo rozpoznat čtyři zaoblené okraje, jedno hrdlo, fragment dna a několik výdutí z hrncovitých nádob. Jeden fragment pochází snad také ze dna mísy na nožce. Zbytek představují drobné střepy zařaditelné do kategorie neurčitelné keramické třídy. Výzdoba se zachovala v podobě dvou plastických výčnělků (obr. 21: 1, 3), polokulovitěho (05) a typu „soví hlavička“ (15), který soubor datuje do mladšího stupně kultury s MMK (srov. Košťurík 1979, 54).

Kategorii štípané kamenné industrie reprezentuje v poloze „Za oříšky“ A celkem 14 artefaktů. Kolekce se skládá z jednoho dvoupodstavového čepelového jádra a 3 čepelí (včetně jejich zlomků). Zbytek pak představují úštěpy (7 ks) a odpad (3 ks). Nástroje se podařilo klasifikovat ve 3 případech. Typologicky tak můžeme vyčlenit 2 úštěpová škrabadla (obr. 22: 5, 6) a jeden dlouhý trapéz či spíše meziální část čepele s příčnou retuší, jelikož zalomené hrany artefaktu jsou retušovány jen z jedné strany. U jediného jádra v souboru lze pozorovat ustoupení od jeho exploatace i přes relativně dobře zachovaný tvar (4,2 x 3,3 x 3,6 cm), patrně z důvodu špatné kvality či kazu použité suroviny (rohovec typu KL, varieta I). Převládají úštěpy cílové, preparační a reparační typy byly zjištěny jen po jednom kusu (drobná tableta). Patku bylo možno určit u 4 úštěpů, ve všech případech se jednalo o patku plochou. Do kategorie odpadu jsou zařazeny dva amorfní zlomky a tříška. Ze surovinového hlediska je kolekce tvořena především rohovcem typu Krumlovský les, varieta I (11 ks). Po jednom kusu je pak zastoupen ještě křídový rohovec (spongolit) a křemičitá zvětralina serpentinitu typu plazmy. U jednoho z artefaktů nebylo možno určit surovinu, ze které byl zhotoven, z důvodu silné patinace. Na jeho dorzální straně se podařilo determinovat i relikty vysráženého CaO_2 . Čtyři jedinci nesli známky působení ohně (přepálení). Přestože je kolekce málo početná a představuje pouze náhodný výběr, jsou v ní obsažena

všechna stadia operačního řetězce. Zjištěné surovinové spektrum odráží zaměření sídliště na regionální suroviny jihomoravské provenience.

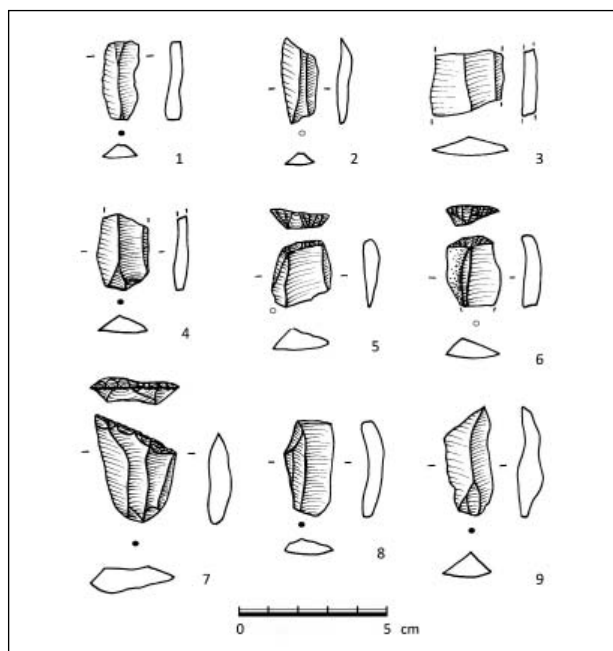
Východní koncentrace nálezů, označená „Za oříšky“ – poloha B, se nachází asi 340 m východojihovýchodně od polohy A, v bezprostřední blízkosti recentního fotbalového hřiště (obr. 20: 2). Nadmořská výška polohy, jejíž střed leží přibližně na souřadnicích 48°54'54.64"N, 16°8'9.19"E (WGS-84), činí 240-250 m n. m. a vzdálenost od současného toku řeky Jevišovky je asi 400 m.

Nálezy z této polohy jsou poměrně málo početné a chronologicky nevýrazné. Objeveny zde byly pouze 4 výrazně omlété zrnité střepy neolického stáří a drobná kolekce štípané industrie čítající 7 artefaktů. Kolekce se skládá z čepele s odlomenou terminální částí (obr. 22: 4), pěti úštěpů a jednoho amorfního zlomku zařaditelného do kategorie odpadu. Dva úštěpy se zbytky původní kúry suroviny mohou být označeny jako preparační, zbytek tvoří cílové produkty. Typ patky se podařilo určit pouze u poškozené čepele, jež může být klasifikována jako plochá. U ostatních exemplářů se patka nezachovala. Z typologického hlediska můžeme vyčlenit pouze jediný nástroj, a to masivní úštěp s výrazně odrcenou terminální hranou, který sloužil pravděpodobně jako odštěpovač (obr. 21: 7). Surovina všech artefaktů byla makroskopicky určena jako rohovec typu Krumlovský les, varieta I. U dvou drobných úštěpů je však toto určení bráno s určitou rezervou, jelikož jsou na většině svého povrchu rovněž patinovány. Naše dosavadní poznatky umožňují nálezy z polohy „Za oříšky“ B zařadit pouze rámcově do neolitu.

„Za ovčárnou“. Neolit (MMK). Sídliště. Povrchový průzkum

Další dvě výrazné koncentrace artefaktů byly zjištěny v polní trati „Za ovčárnou“, jihovýchodně od vsi. Jejich vzájemný vztah je zatím rovněž nejasný. Obě polohy se nacházejí na zaobleném hřbetu při okraji rozlehlé plošiny přecházející do zalesněné strže, již protéká drobná místní vodoteč vlevající se do Jevišovky. Poloha „Za ovčárnou“ A je nejvýchodnější zjištěnou koncentrací a nalézá se asi 860 m jihojihovýchodně od tvořihrázského zámku v bezprostřední blízkosti hrany svahu (obr. 20: 3). Její střed byl orientačně lokalizován do souřadnic 48°54'42.57"N; 16°8'30.91"E (WGS-84) s nadmořskou výškou 230-235 m n. m. Také zde jsou dosavadní nálezy málo početné a bez výraznějších chronologických ukazatelů. Získáno bylo 6 kusů zrnité keramiky z období neolitu (MMK?). Nepočtené nálezy keramiky opět doplňují štípané artefakty (4 ks). Rozpoznáno bylo téměř vyčerpávané dvoupodstavové jádro pravidelného prismatického tvaru, 2 čepele (obr. 22: 2, 9) a hřebenový úštěp, respektive reparační úštěp z hrany jádra. Surovinou se u všech exemplářů stal opět rohovec z Krumlovského lesa, varieta I.

Druhá koncentrace v této trati, označená jako „Za ovčárnou“ – poloha B, se nachází asi 200 m jihozápadně od předchozí, na souřadnicích 48°54'37.92"N, 16°8'18.92"E (WGS-84) s nadmořskou výškou 235-240 m n. m., tedy poněkud dále od hrany svahu (obr. 20:4). Pramen recentní

Obr. 22. Tvořihráz (okr. Znojmo). Výběr štípané kamenné industrie. Kresba J. Bartík.

Fig. 22. Tvořihráz (Znojmo Dist.). Selection of chipped stone industry. Drawing by J. Bartík.

drobné vodoteče tekoucí pod svahem se nalézá asi 150 m jihovýchodně od zjištěného osídlení.

V této poloze bylo nalezeno dohromady 25 kusů keramiky. Keramická hmota byla takřka výhradně hrubozrná. Soubor tvoří především blíže neurčitelné výduť. Rozpoznán byl pouze jeden fragment dna a zaoblený okraj (obr. 21: 2) z hrncovité nádoby, okraj masivní naběračky a část nožky a dna z mísy na nožce (obr. 21: 5). Plastickou výzdobu (obr. 21: 4) reprezentuje jediný visle protáhlý výčnělek (02), který je charakteristický spíše pro starší stupeň kultury s MMK (srov. Koštuřík 1979, 54).

Nálezy opět doplňuje štípaná kamenná industrie (3 ks). Zastoupena je čepel (obr. 22: 8), amorfní fragment s kůrou a masivní korový ústěp hrotitého tvaru. Ústěp byl pravděpodobně využit jako nástroj, čemuž by nasvědčovalo výrazné opotřebení jedné z hran a špičky artefaktu. V surovinovém spektru byl zjištěn rohovec typu Krumlovský les, varieta I i II a křemičitá zvětralina serpentinitu typu plazmy.

Pokračování prospekci lokalit na katastru obce Tvořihráz je plánováno i na rok 2013. Prioritním cílem je zpřesnění lokalizace těchto sídlišť za účelem snažší interpretace jejich vzájemného vztahu a také získání chronologicky citlivějšího materiálu umožňující jejich přesnější dataci.

Průzkum katastru proběhl v rámci projektu OP VK CZ.1.07/2. 3.00/09.0187 „Vzdělávání v moderních metodách archeologické praxe“.

*Martin Kuča, Jaroslav Bartík, Josef Jan Kovář,
Barbora Kostihová, Jakub Matoušek,
Alžběta Čerevková, Soňa Krolllová.*

Resumé

Tvořihráz (Znojmo Dist.). „Za oříšky“, „Za ovčárnou“. Neolithic. Moravian Painted Ware Culture. Surface Survey.

Literatura

Koštuřík, P. 1979: *Neolitické sídliště s malovanou keramikou u Jaroměřic n. R.*, Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně, VII/1, Praha: Academia.

ÚNAVOV (OKR. ZNOJMO)

„Padělky“. LnK, VpK, MMK. Sídliště. Povrchový průzkum.

V průběhu let 2011 a 2012 byl v rámci výuky Ústavu archeologie a muzeologie FF MU v Brně proveden opakovaný povrchový průzkum polykulturní lokality v trati „Padělky“, poloha I (ozn. viz Nejedlá 2012, 107), ležící na mírném jihovýchodním svahu nad levým břehem říčky Únavovky, asi 850 m severozápadně od polykulturního pravěkého hradiska Deblínek a asi 350 m severoseverozápadně od neolitické lokality „Padělky“, poloha IV, objevené M. Vokáčem (Nejedlá 2012, 107). Novými prospekci tohoto dlouhodobě známého (Podborský, Vildomec 1968, 8), ale dosud nezkoumaného pravěkého sídliště, které je kontinuálně destruováno recentními zemědělskými aktivitami, byla získána reprezentativní kolekce kamenných a keramických artefaktů, jejíž podrobná analýza je připravována do tisku (Kuča et al., v přípravě). Nálezy byly georeferencovány pomocí GPS přijímačů Trimble Geoplotter 6000 GeoXH a Trimble Nomad (systém WGS-84), což umožnilo mj. dokumentovat plošnou distribuci nálezů (obr. 23).

Prospekci lokality byl získán početný keramický materiál, dále štípaná i broušená a také ostatní kamenná industrie. Většina keramických fragmentů náleží staroneolitické kultuře s lineární keramikou (LnK), z nichž pouze dva fragmenty lze blíže datovat do fáze IIa či IIb podle typologie Z. Čižmáře (1998, 112-118). Tři keramické zlomky ze středního neolitu lze rámcově datovat do III. stupně kultury s vypíchanou keramikou (VpK). Soubor doplňují ještě dva keramické fragmenty s pozůstatky rýsované výzdoby náležející kultuře s moravskou malovanou keramikou (MMK), zřejmě fázi Ib.

Kolekce štípané kamenné industrie čítá celkem 165 kusů. V surovinovém spektru jasně převažuje rohovec typu Krumlovský les – varieta I a varieta II, významnější podíl pak mají i křemičitá zvětralina serpentinitu typu plazma, silicit glacienních sedimentů a rohovec typu Olomučany. Ojedinele se objevuje i silicit krakovsko-čenstochovské jury, radiolarit typu Szentgál, křídový rohovec/spongolit, plattensilex typu Arnhofen, krystalovaný křišťál a blíže neurčená červenofialová zvětralina. U několika exemplářů nebylo možno surovinu blíže určit. Osm kusů je lehce patinováno a může naznačovat starší antropogenní epizodu na lokalitě či v jejím okolí.